

بازشناسی معماری و شهرسازی اسلامی در دوران معاصر

محمد رضا ملکی^{۱*}، سپیده پارسا^۲، ابراهیم مرادی^۳، بهزاد وثیق^۴

^۱ کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، گروه معماری، ایلام

^۲ کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، گروه معماری، ایلام

^۳ استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

^۴ استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول

(تاریخ دریافت: ۹۲/۰۳/۰۱ تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۶/۰۵)

چکیده

معماری ایرانی در بستر فرهنگ اسلامی حاکم بر جامعه، مسیر تکامل خود را طی نموده است. در این میان شناخت اصول و عوامل وحدت بخش معماری سنتی، برای باززنده سازی فرهنگ و معماری برگرفته از آن، در جامعه امروزی، مورد نظر بسیاری از محققان است. شهر از دیدگاه اسلام با معیار وسعت و جمعیت سنجیده نمی شود؛ گرچه بزرگی و جمعیت شرط لازم برای شهر محسوب می شود. در اسلام با استناد به آیات و روایات، شرط کافی تعریف شهر، شاخصه های اجتماعی است. این شاخصه ها محتاج مطالعه و تدبیر است. در این بین پرسش هایی مطرح می گردد که برای پاسخ گویی به آن ها از الگوی مطالعات میان رشته ای استفاده نموده ایم و نوع روش شناسی حاکم بر تحقیق نیز، روش تحلیلی- منطقی است. در این مقاله، نخست به طور خلاصه به چگونگی پیدایش و شکل گیری اصطلاح «شهر اسلامی» در تمدن اسلامی پرداخته شده و اصول و ویژگی های آن مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه، معماری و شهرسازی اسلامی در دوران معاصر نقد شده و سپس راه حل هایی برای فرار از بحران بی هویتی در شهر های اسلامی ارائه شده است. در نهایت این نتیجه به دست آمد که معیار اصلی برای اسلامی شمردن هر شهر، صرفاً عناصر کالبدی آن نیست، بلکه، پایداری و برقراری شریعت و آموزه های اسلامی در جامعه است که هویت اصلی و اسلامی آن شهر را به اثبات می رساند.

واژگان کلیدی: شهر اسلامی، معماری اسلامی، اسلام، بافت شهری، فرهنگ.

فهرست منابع و مراجع

- قرآن مجید، الهی قمشه‌ای، مرکز نشر دفتر تبلیغات اسلامی، قم.
- ابراهیمی، محمدحسن (۱۳۷۵)، «مدخل بحث درباره شهر اسلامی»، **فصلنامه آبادی**، شماره بیست و دوم، تهران.
- افشار نادری، کامران (۱۳۷۵)، «مشترکات شهرسازی جهان اسلام»، **فصلنامه آبادی**، شماره بیست و دوم، تهران.
- الکساندر، کریستوفر (۱۳۹۰)، **معماری و راز جاودانگی**، ترجمه مهرداد قیومی بیدهندی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- توسلی، محمود (۱۳۷۳)، «فضای رمزی»، **فصلنامه آبادی**، شماره پانزدهم، تهران.
- داوری اردکانی، رضا (۱۳۷۵)، «ملاحظات در باب طرح مدینه اسلامی»، **فصلنامه آبادی**، شماره بیست و دوم، تهران.
- زریاب، عباس (۱۳۶۸)، **آیین جام، شرح مشکلات دیوان حافظ**، انتشارات علمی، تهران.
- دیبا، داراب (۱۳۷۵)، «اسلام‌گرایی در معماری معاصر سرزمین‌های اسلامی»، **فصلنامه آبادی**، شماره بیست و دوم، تهران.
- دهشیدی، رضا (۱۳۸۹)، «معماری سنتی نگاه به جلو دارد»، **نشریه علوم انسانی**، شماره نوزدهم، تهران.
- صارمی، حمیدرضا (۱۳۹۰)، **ساختار شهر اسلامی**، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، وزارت کشور، تهران.
- علی‌آبادی، محمد و مجید هاشمی (۱۳۸۹)، «ضرورت رویکردی نو در تدوین قوانین و مقررات معماری اسلامی»، **نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران**، شماره یک، تهران.
- گذار، آندره (۱۳۸۸)، **آثار ایران**، ترجمه ابوالحسن سروقد مقدم، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- میزگرد: «برای اسلامی کردن سیمای شهرها چه باید کرد؟» (۱۳۷۵)، **فصلنامه آبادی**، شماره بیست و دوم، تهران.
- ندیمی، هادی (۱۳۸۰)، «بهاء حقیقت، مدخلی بر زیبایی‌شناسی معماری اسلامی»، **نشریه علمی پژوهشی صغه**، شماره سی و سه، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- نقره‌کار، عبدالحمید (۱۳۸۹)، **مبانی نظری معماری**، دانشگاه پیام نور، تهران.
- نصر، سید حسین (۱۳۸۹)، **هنر و معنویت اسلامی**، ترجمه رحیم قاسمیان، موسسه انتشارات حکمت، تهران.

17. Bohumil Procházka, 1988.

18. M. H. Ebrahim (1991), "Quest for Urban identity in the Islamic world", Ph.D. Thesis.

19. N. Ardalan, and L. Bakhtiar, the sense of Unity (1973), The University of Chicago press pxi.

20. Petruccioli, Attilio, Khalil K. Pirani, (2002), **Understanding Islamic architecture**, Aga Khan Program for Islamic Architecture Rutledge.

21. P. K. Hitti (1970), **History of Arabs**, Macmillan, pp. 137-138.